

“Türk Halk Kültüründe Mani Söyleme Geleneği, Manilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği”

Prof. Dr. Erman ARTUN

Mani anonim halk şiirinin en küçük nazım biçimidir. Anadolu ve Anadolu dışında çok geniş bir Türklük coğrafyasına yayılmıştır. Mani söyleme, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, kuşaktan kuşağa aktararak günümüze ulaşmış bir gelenektir. Manilerde Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. ortak kültürün sergilenişini görürüz.

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla günümüze uzanır. Diğer halk kültürü ürünleri gibi toplumu ayakta tutan dinamikleri belirlemede önemli bir rolü olan manilerde, Anadolu insanının dünyaya bakışının yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir.

Mani genellikle yedi heceden oluşan dört dizelik bir türdür. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü gösterir. Genellikle anlamın ağırlığı üçüncü ve dördüncü dizelerdedir. Manilerde anlamın dört dizeye yayılması ve ilk iki dizede çizilen tablo maniyi estetik bir yapıya kavuşturur. İlk iki dize maninin dış dünyayla bağıdır. Üçüncü ve dördüncü dizede duygu ve düşünce ortaya konur. Manilerin doğaçlama söylenmesi maniyi iki bölüme ayırır. Birinci bölüm genellikle hazırlıktır ve maniciye kafiye, söz için zaman kazandırır. Manici için birinci bölüm çağrışım, duygu ve düşünce için hareket noktasıdır (Boratav, 1978:185-197).

Maniler İslamiyet öncesinden günümüze kadar yaşamını sürdürmüştür. Maniler Türk toplum hayatının ifadesi, millî bilinç ve duygu beraberliğinin bir göstergesidir. Maniler, halk ruhunun yansıtıcısıdır. Anonim mani dörtlüklerinde Türk toplum yapısına ve düşüncesine ait izleri duygulu, içten bir anlatımla buluruz. Ayrıca yöresel gelenek ve göreneklerin izlerini manilerde görebiliriz.

Maniciler, maninin kafiye ve redif bölümüne ayak adını verirler. Maniciden ayak bulması, ayağı ayağına denk getirmesi beklenir. Maniler; “*manici, mani yakıcı, mani düzücü, mani atıcı*” adı verilen kişiler tarafından doğmaca olarak özel bir ezgiyle söylenir (Dizdaroğlu, 1969:67). Bunun yanında maniler âşıklar tarafından özel makamlarla da söylenir (Elçin, 1981:278). Karşılıklı söylenen manilerde dilek, duygu ve düşünceler açıklanır. İlk iki dize soru cevap olarak düzenlenir. Maniler, çeşitlerine göre “*akışta, ala gözlüm - kömür gözlüm, bayatı, berete döndürme, dörtleme, peşrevi*” adlarını da alırlar. Bazen basılmış halk hikayelerinin arasında da manilere rastlanır (Boratav, 1988:45). Manilerin başlıca teması sevgidir. Maniler sevgi eksenini etrafında döner (Dizdaroğlu, 1969:66). Maninin yapısı gereği, toplumsal olaylara değinilmez. Bunlar, sevgi ile ilişkileri ölçüsünde maninin yapısında yer alır (Başgöz, 1986:225-241; Kocatürk, 1939:5).

Mani Söyleme Geleneği

Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren mani söyleme geleneği son yıllarda eskiye oranla önemini kaybedip azalmağa başlamıştır. Kızlar, kadınlar ve erkekler ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hidrellez, nevruz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak mani söylerler.

Eski şehir yaşantısında ramazan bekçi ve davulcularının söylediği manilerin ayrı bir yeri vardı. Mahalleli, âşıklar, çocuklar davulcuyla kapı kapı gezerek onun kendine özgü, saba, düğâh makamlarında okudukları manileri dinlerlerdi (Yücel, 1973: T.F.A., C.15, :6778; Ülkütaşır, 1969, T.F.A., C.12: 5471). Sahurda, kandilde ve bayramda gezen davulculara paranın yanı sıra keten ve yazma mendil, gömleklik, yünlü ve pamuklu kumaş vb. verilir (Bayrı, 1969, T.F.A., C.12, :5471). Eski devir ramazanlarında “*Helasacılar*” vardı. Bunlar birinin boynuna ufak bir davul takarak diğerinin eline cam veya muşamba fener vererek gezerlerdi. Arkalarında çocuklar olurdu. Helasacılar mahalleleri dolaşır, her evin önünde durarak maniler söylerlerdi. Her maninin sonunda “*Helesa, yelesa*” diye bağırırlardı.

Bu dolaşmaya da “helasaya çıkma” denirdi (Ülkütaşır, 1969 T.F.A.,C.12:5472). Anadolu’nun kıyı şehir ve kasabalarında da “helasaya çıkma” adeti vardı. Kayıkçı delikanlılar tahta bir kayığı ışıklandırıp gezerek maniler söylerlerdi (Ülkütaşır, 1969, T.F.A., C.12 :5473).

Kadınla erkeğin kapalı toplum kuralları gereği konuşup bir araya gelmeleri belli ortamlarda olabilirdi. Maniler, çeşitli törenlerde, eğlencelerde, toplantılarda, inanış ve âdetlerin arasında ve mektuplara yazılan rumuzlu manilerle haberleşme gibi bir işlev de üstlenmiştir (Başgöz,1986:225). Ayrıca manilerin, saya gezme, hidrellez, nevruz, yağmur duası, çömçe gelin, köy seyirlik oyunları gibi tören ve toplantılarda ritüel kalıntısı taşıyan sözlerle söylenildiğini görüyoruz (Başgöz,1986:230-241).

Karşılıklı mani atma, söyleme eskiden çok yaygınmış. Günümüzde daha çok kızlar arasında, aile arasında yapılır. Yörede karşılıklı mani atışmalarına “*manileşme, mani atma, türkü atma, atışma, deyişme, atmaca, deyiş, düzmece mani, deyiş mani, atma, karşılıklı çatışma, söyleşme, taşlama, âşık manisi*” adları verilmektedir . Genellikle manileri sesi güzel olanlar ve meraklıları söyler. Düğün törenlerinde gelin kızın en yakın arkadaşları mani söylerler.

Her yaş grubu mani söyler. Bunlar mani söyleme sıklığına göre şu şekilde sıralanır: a) 35 yaş ve altı (genç kesim), b) 35-45 yaşları arası (orta yaşlılar), c) 45 yaş ve üstü (orta yaşın üstü). Maniler dinlenerek büyüklerden, yaşlılardan gelenek aktarımı yoluyla öğrenilir. Mani her türlü neşeli ve kederli olay üzerine toplanıldığında söylenir. Genellikle özel bir mani söyleme toplantısı yapılmaz. Manilerin söylendiği belirli bir zaman yoktur. Her zaman söylenebilir. Kaynak kişiler, kış ve yaz aylarında daha çok söylendiğinde birleşiyorlar. Kışın iş yokken kış geceleri soba başında toplanan insanlar, yardımlaşma amaçlı toplantılarda; yazın iş, tarım, hasat için toplandıklarında eğlenmek ve işi kolay kılma amacıyla maniler söylüyorlar. Ayrıca ramazan gecelerinde iftar sahur arası yapılan toplantılarda mani vazgeçilmez eğlence aracı olur. Askere, gurbete yolcu etme, gelin gönderme törenlerinde doğaçlama maniler söylenir.

Hidrellezlerde genç kızların niyet ve fal manileri söylemeleri âdetti. Hidrellez gecesi kızlar bir çömlek veya bir kaba kendilerine ait tarak, toka, yüzük vb. eşyaları koyarlar, hidrellez sabahı sırayla çekerler. Çıkan eşya hangi kıza aitse onun niyetine söylenir. Bazı yörelerde manici ortaya alınır. Üzerine kırmızı duvak örtülür, eline ayna verilir. Manici aynaya bakarak genç kızın geleceğini görerek ona göre mani söyler. Eğer kızın dileği olacaksa güvey adayını aynada görür. Yine kızlar hidrellez gecesi dilekleri neyse onu gül dalına asarlar, mani söyler. Kızlar manileri, niyetleri olacak veya olmayacak şeklinde yorumlar. Fal pek ciddiye alınmaz; ama yine de kızlar olumlu veya olumsuz olarak etkilenirler. Bazen de manileri kağıda yazıp kaba koyarlar. Hidrellez sabahı şanslarına çekip, yorumlarlar. Bu manilere “*mantuvar manileri*” adı da verilir.

Mani söylenirken dinleyiciler maninin konusuna, söylenme nedenine göre uygun tavır takınırlar. Dinleyici, mani üzüntülüyseniz üzüntülü, neşeliyse neşelidir. Mani söylerken efkârli, sessiz, duygulu olup gözyaşını tutamayanlara rastlanır. Maniler bazen birinin üzerine söylenir. Dinleyiciler maninin kimin için atıldığını anlamak için dikkatle maniciyi dinlerler, kulakları manide gözleri manicidedir. Gelin - kaynana manilerine çok gülünür. Özel olarak bir kız ve delikanlı için söylenirse manalı manalı gülünür. Maniler aracılığıyla manilerin kime söylendiği bulunmaya çalışılır. Maniye meraklılar, sözleri ezberlemeye çalışır. Mani söylerken konuşup dikkati dağıtanlar hoş karşılanmaz, uyarılır. Öğüt, ders çıkarılan manilerde başla tasdik gözlenir.

Mani söylemeden önce dinleyicileri hazırlama aşaması olur. Toplulukta maniciliği ile tanınan biri varsa önce onun mani söylemesi beklenir. Genellikle yaşlıların mani söylemesi veya “Haydi kızlar, mani atışın” demeleri beklenir. Mani söylenirken manici ortaya alınır. Dinleyenler daire olarak çevresine otururlar. Evlenme törenlerinde düğün evine gelen konuklar kapıda karşılanarak “*karşılama manileri*” söylenir .

Mani söylerken çibidik (alkış) çalınır, pullu, işli mendil sallanır. Neşeli manilerde darbuka çalınır, kaşık çitirdatılır (çalınır). Maniciler ellerinde ayrılık manileri söylerken mendil, kavuşma isteği olan manileri söylerken yüzük bulundururlar. Mani söylerken, söylenen maninin konusuna uygun olarak o anda orada bulunan bazı eşyalar kullanılır. Bunlar genellikle mendil, yazma, çiçek, bayrak vb.dir. Sevgi manilerinde çiçek, asker manilerinde bayrak bulunur. Seyirciler mendil sallarlar. Cenazelerde yakını ölmüş kişiyi ve gelini ağlatmak için söylenen manilerde manicinin ve dinleyicilerin ellerinde mendiller vardır. Yaşlılar gözyaşlarını baş örtülerinin ucuyla silerler. Eskiden

bir kız, sevdiği delikanlıya sevdiğini belli etmek için mani söyler ve mendil atar, delikanlı da kızı beğendiye mendili öpüp koynuna koyarmış. Manici bazen manideki göndermeyi hissettirmek için baston, gözlük, mendil, sopa vb. aksesuarlar kullanır.

Eski manilerle, günümüz manileri arasında fark vardır. Yaşama biçimi ve buna bağlı olarak beğeniler değiştiği için maniler yeni kültürde değişikliğe uğramıştır. Günümüzde ekonomik koşullar, teknoloji, yeni hayat koşulları manilere yeni öğeler sokmuştur. Eski manilerin bir olaya bir duruma dayalı olduğunu söyleyen kaynak kişiler günümüzde her şeyin mani konusu olduğunu söylüyorlar. Eskiden genç kızlarla delikanlıların birbirlerine mani atmaları çok yaygınmış. Eskiden söylenen her manide, aşk, evlenme isteği, oğul, koca özlemi vb. gibi özellikler aranmış. Bazı kaynak kişiler eski yeni mani arasında fark olmadığını söylerken, bazı kaynak kişiler de eski manilerin daha duygusal, daha anlamlı, daha özlü sözlerle örülü olduğunu söylüyorlar.

Köyde söylenen maniler köyün özellikleriyle köy kültürünü; şehirde söylenen manilerse şehir hayatını ve şehir kültürünü yansıtmaktadır. Yerleşim yerlerinin özellikleri de manilere yansır. Köy manilerinde acının, sevincin, özlemin, umudun, duyguların daha yalın yansıtıldığını gözlüyoruz.

Manilerin kendilerine özgü bir ezgileri vardır. Maniler söylenirken her zaman ezgiyle söylenmeye özen gösterilmez. Maniler içten gelen duyguların doğrudan söylendiği türdür. Mani söyleyenler genellikle, acıyı, sevgiyi tatmış, yüreği buruk kişilerdir. Maniler çoğunlukla çalgısız söylenir. Bazen darbuka, tepsî, teneke eşliğinde bazen de zılgıt ve alkış eşliğinde söylenir.

Manilerin söylendiği ortamlar şunlardır:

- 1- Şenlikler (gece toplantıları, sıra geceleri, asker uğurlama, bahar toplantıları vb.),
- 2- Evlenme törenleri (kız görme, kız isteme, nişan, ana kız kınası, erkek kınası, gelin hamamı, düğün töreni, gelin övme, gelin uğurlama, gelin alma, gerdek, gelin paçası vb.),
- 3- Sünnet törenleri,
- 4- İmece yardımlaşma toplantıları (yufka açma, bulgur çekme, salça yapma, sap eritme, ekmek etmek (yapmak), ekip biçme, çapa zamanı, hasat ve harman zamanı vb.),
- 5- Hıdrellez,
- 6- Nevruz,
- 7- Yağmur yağdırma törenleri (çömçe gelin, yağmur duası),
- 8- Bolluk bereket törenleri (saya gezme),
- 9- Köy seyirlik oyunları

Kadınlar arası toplantılarda herkes toplantı yapılacağını birbirine duyurur. Darbuka sesini duyan cümbüş, şenlik olduğunu anlar, şenliğe katılır. Evlenme törenleri toplantılarına çağrıya, yörede “yol verme” adı verilir. Çağırılan kişiye “okuyucu”, çağırma işine “okuntu” adı verilir. Okuyucu ev ev dolaşarak insanları toplantıya çağırır. Çağrılan kişilere baş örtüsü, çorap, mendil, havlu, yazma, gömlek vb. verilir. Son yıllarda okuyucular evlenme, sünnet töreni davetiyelerini de dağıtmaya başlamışlardır. Bazı köylerde şenlik ve toplantılar tellâl bağırtılarak duyurulur.

Mani söylenen toplantılarda yöreye, yerleşim yerine, toplantıyı düzenleyen evin ekonomik durumuna, mevsimine göre çeşitli ikramlarda bulunulur. Bunları şöylece sıralayabiliriz: Çerez, leblebi, kuru üzüm, renkli şeker, pekmez, şerbet, sıkma, tatlı, süt, meyve, pasta, helva, ayran, börek, pide, bisküvi, lokum, çay, kahve vb.dir. Evlenme töreni toplantılarında ikramlar yemeğe dönüşür. Yüksük çorbası, yüksük aşı, topalak, analı kızlı, dövme pilavı, tatar, et yahnisi, haşlama türü yemekler, etli patates, palıza, kadayıf, karakuşi, çörek vb. Kızların kendi aralarındaki toplantılarında ise kurutulmuş karpuz çekirdeği, kaynamış mısır, pestil, bastık, çerez vb. yenir.

Kızlar aralarında mani atışması yaparlar. Yarışmada üstün gelen kıza mendil, havlu, yağlık, tülbent vb. verilir. Amaç eğlencedir. Eski ramazanlarda davul çalarak mani söyleyenlere para dışında mendil, gömlek, yünlü pamuklu şalvarlık, namaz külâhı vb. verilirdi. Davulcuyla beraber çocuklar da kapı kapı gezerdi. Çocuklardan birinin elinde uzun bir kamış veya sopa bulunurdu. Bu kamışa verilen

hediyeler asılırdı. Bazı köylerde hediyeler için çuval gezdirilirdi. Ev sahibi çocuklara şeker, tatlı verirdi. Eski yıllarda kız istemeye gidenler, manilerle kız isterdi. Kız evi olumlu veya olumsuz cevaplarını manilerle bildirirdi. Kız evine giden görücüler kız evinden süpürge isterlerdi. Görücülerden biri süpürge üstüne oturarak niyetlerini belli eder, kız tarafı kızlarının isteneceğini anlayarak şunları söylerdi:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Bereket getirdiniz
Varsa bir niyetiniz
Çekinmeden deyiniz*

Görücü : *Tellidir süpürge
Gülle dolu bahçeniz
Niyetimiz bellidir
Kızınızı isteriz*

Kızın ailesi kız vermeye niyetliyse şöyle söyler:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Bize güzel sa(a)detli
Bir haberle geldiniz*

Eğer kızın ailesi kız vermeğe niyetli değilse şöyle söyler:

Kız tarafı : *Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Aziz misafirlerimiz
Başları hep bağlıdır
Yok verecek kızımız*

Bazı maniler cinsellik içerir. Bunlar her toplumda söylenmeyen, kadınların ve erkeklerin kendi aralarında gizli olarak söyledikleri manilerdir. Yaygın değildir. Daha çok ergenlik çağında söylenir. Her toplulukta bu tür manilerin söylenmesi hoş karşılanmaz. Ölüm ve özlemle yüreği yanan ağıtçılar, mani tarzında söyledikleri duygularını ağıt ezgisiyle ağıt biçiminde söylerler. Analar bebekleri için söyledikleri manileri ninni ezgisiyle söylerler. Bu ninniler kırsal kesimde çok yaygındır.

Manilerin İletişim Boyutu

Manici mani söylerken, maninin konusuna uygun jest ve mimikler yapar. Mani atılan kişiyi sezdirmek için işaret edilir veya göz edilir. Bazı maniciler manileri gözleri kapalı söyler. Manici dinleyenleri oyuna kaldırır. Türkü ezgisiyle söylenen maniler eşliğinde, kadınlar erkekler oynarlar. Söylenen maniye, maniyle karşılık vermek gelenektir. Bu gelenek çok eskiden beri sürmektedir. Toplulukta maniye cevap veremeyen zor durumda kalır. Birbirini beğenen genç kızla delikanlı söze cevabı maniyle verirse karşı taraf maniyle karşılık verir.

Toplantılarda bulunan kişilerden her biri adına niyet tutularak söylenen maniler iyi, kötü diye yorumlanır. Bazen maniler sevgili, hasım, askerdeki oğul, gurbetteki eş ve yakın için niyet tutularak söylenir. Mani iyi çıkarsa sevinilir. Kötü çıkarsa üzülmür, hayra yorulur. Bazen dinleyiciler yüksek sesle bu benim şansıma diyerek söylenecek maniye kendisi için tutar. Dilek manileri arzu istek üzerine, dua manileri kendisi, yakınları ya da sevdiği için olmasını istedikleri olumlu durumlar için dile getirilir. Beddua (kargış) için söylenen maniler kötülük yapanlara ilenç için söylenir. Bazı manilerde evlenecek kız ve erkekte aranılan özellikler sıralanır. Ya da genç kız, evleneceği delikanlıda aradığı özellikleri sıralayarak, kendisine uygun olmayan delikanlıların boşuna umutlanmalarını sezdilir.

Maniler hediye verilen fotoğrafların arkasına yazılır ve unutulmama dileğinde bulunulur. Eskiden ramazan aylarında davulcular ve bekçiler gece halkı sahura kaldırmak için kapı kapı dolaşır ve mani söylerlermiş. Günümüzde ise davulcular sahurda sadece davul çalarak halkı uyandırıyorlar. Ramazan ayı manileri sahurda uyandırmak, ayın kutsallığı ve bahşişle ilgilidir.

Genç kız toplantılarında maniler, evlilik niyet ve temennisi üzerine duygu ve düşünceleri bir deyişle dile getirmek ve hoşça vakit geçirmek için söylenir. Maniler yoluyla açığa vurulmayan kız-erkek arkadaşlığı öğrenilmeye çalışılır. Kızlar beğendiklerini sezdirir. Evlilikte aranan özellikler dışa vurulur. Anlamazdan gelen delikanlıya sitem edilir. Bazen de delikanlıyı beğenmediklerini söylerler.

Eskiden pazarcılar ve esnaf malını satmak ve beğendirmek için maniler söylerlermiş. Bugün bu gelenek unutulmuştur. Özellikle gezgin çerçiler zil çalarak geldiklerini duyurur, her malın özelliğiyle ilgili maniler söylerlermiş. Yine eskiden kahvehanelerde kabadayılar manilerle durumu anlatıp atıştırlarmış. Bunlarla ilgili günümüze gelen örnekler azalmıştır. Bazıları mani özelliğini kaybetmiştir. Bir olay üzerine, o olayla ilgili duygu ve düşüncelerin söylendiği yakıştırmalı maniler de vardır. Bu manilerin kime söylendiği bellidir. Çeşitli mesleklerin özelliklerinin sıralandığı maniler de vardır (çoban, şoför, ebe, öğretmen vb.) Okul, askerlik ve hapishane hayatı manilere konu olmuştur. Eskiden yazılan mektupların sonuna mani yazılması yaygındı. Günümüzde örneklerine az da olsa rastlanmaktadır. Bayram, kandil, ramazan, hıdrellez, nevruz, saya gezme, yağmur duası vb. için özel maniler söylenir. Son yıllarda sünnet törenlerine çağrı davetiyelerine de manilerin yazıldığını görüyoruz. Kışlık erzak hazırlama ve imece toplantılarında konuyla ilgili maniler söylenir.

Manilerin İşlevi

Öğüt amacıyla oğula, kıza, geline, çocuklara akıl vermek, kötülöklere karşı uyarmak amacıyla maniler de söylenir. Ayrıca acı olaylardan ders, işin iyi yapılması, büyüğe saygı, uyarma, kırgınlığın son bulması, boşboğazlık vb. konularda da söylenir. Öğüt manileri toplantı anında veya törenlerde yanlış davranışta bulunanları uyarmak ya da doğru olanı anlatmak için söylenir. Maniler örf, âdet ve geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarımını sağlamak yönüyle işlevseldir. Bu tür manilere “uyarıcı mani” adı verilir. Maniler insanların o anki ruhsal durumlarını anlatmak veya belli konularda dinleyenleri bilgilendirmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla söylenir. Mani her ortamda söylenebilir. İmeceyle iş tutma ve tarımla ilgili işlerde maninin işi kolay kılma işlevi vardır.

Genç kızlar ve kadınlar genellikle darbuka eşliğinde kırlarda, bahçelerde, çeşme ve kuyu başlarında bir araya gelebildikleri her ortamda sevgilerini, meramlarını anlatmak, konuşma isteklerini belirtmek, dilek tutmak, sitem ve özlemlerini belirtmek, ayrılığın hüznünü hafifletmek, eğlenceli zaman geçirmek için mani söylerler.

Maniler duyguların söylenmesi, insanları güldürmesi, eğlendirmesi, işi kolay kılması, eğitim, örf, âdet, gelenek aktarımının sağlanması, birlik beraberlik ve dayanışmayı arttırması, kültürün sözlü yolla aktarılması dışında, duyguları dışa vurma aracı olması, dert, meram anlatarak rahatlama yönleriyle işlevseldir.

İletişim Boyutlu ve İşlevsel Manilerden Örnekler

1. Sevda Manileri:

*Ah fındığım fındığım,
Dallarına konduğum,
Vermedi seni bana
Sakalını yolduğum (Elçin, 1990:17)*

*Âşık demiş iz olsun
Tara zülfün düz olsun
Doksan dokuz yaram var
Bir de sen vur yüz olsun (Elçin, 1990:35)*

*Şu bağlar bizim olsa
Yaprağı üzüm olsa
Yârin uykusu gelmiş
Yastığı dizim olsa (Elçin,1990:161)*

*Kayalar karda kaldı
Bülbüller zârda kaldı
Gönlüm kapısı kitli
Anahtar yârda kaldı (Elçin, 1990:128)*

*Ak mendili yumuşam
Koynumda kurutmuşam
Yâr aklıma gelende
Namazı unutmuşam (Kara, 1994:21)*

*Su gelir millendirir
Çayırı çimlendirir
Şu kızın kaşı gözü
Ahrazı dillendirir (Kaya, 1999:72)*

*İreyhan eker misin
Bal ile şeker misin
Kız ben seni alırım
Kahrımı çeker misin (Artun, 2000:222)*

*Koza yapraksız olmaz
Dibi topraksız olmaz
Sevda çeken kimsenin
Cebi mektupsuz olmaz (Artun, 2000:223)*

*Kiraz dalı eğmeyim
Tellerine değmeyim
Ahdım olsun bir daha
Osman adlı sevmeyim (Artun, 2000:224)*

*Söyle kimi seversin
İki de bir översin
Eli baş tacı edip
Beni yere serersin (Artun, 2000:225)*

*Kavak senden uzun yok
Dallarında üzüm yok
O yar küsmüş gidiyor
Döndermeye yüzüm yok (Artun, 2000:225)*

*Saç üstünde gözleme
Yalancıktan özleme
Ne muradın var ise
Sakın benden gizleme (Artun, 2000:225)*

*Bahçede ot yolarım
Parmağıma dolarım
Yarım ile gezenin
Gözlerini oyarım (Artun, 2000:226)*

a. Mani Atışmaları:

*Oğlan :
Turuncumun sarısı
Oldu gece yarısı
Sarılıp da yatmazsam
Geçmez gönlüm ağrısı*

*Kız :
Turuncumun sarısı
Olsun gece yarısı
Ne sararım ne yatarım
Sürsün gönlün ağrısı*

*Oğlan :
Bahçelerde pıtırak
Gel sevdiğim oturak
Oturak da ne yapak
Evlenek de kurtulak*

*Kız:
Karanfil deste deste
Beni anamdan iste
Eğer anam vermezse
Son cevap benden iste (Artun, 2000:227)*

2. Kargış (Beddua) Manileri (Artun, 2000:228)

*Kara kara kazanlar
Kara yazı yazanlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar*

*Gönlüme yar olasın
Evime gül olasın
Başkasını seversen
Benden beter olasın*

*Hey kapı kara kapı
Üstüne sallansın sapı
Beni yardan ayıran
Dilensin kapı kapı*

*Gidiyorum işte gör
Beni ancak düşte gör
Değerimi bilmedin
Bir kötüye düş de gör*

3. Gelin-Kaynana Manileri:

*Bağda erik kaynana
Dışın gedik kaynana
Oğlun çerez getirmiş
Sensiz yedik kaynana (Kaya, 1999:75)*

*Başı saçaklı gelin
İpten kuşaklı gelin
Dün geldin adam oldun
Leylek bacaklı gelin (Kaya, 1999:76)*

*Serdim dama kilimi
Tut kaynana dilini
Akşam oğlun gelince
Kırar kambur belini (Yardımcı, 1999:309)*

*Gözleri patlak gelin
Çenesi hırtlak gelin
Seni mezar kaçkını
Suratsız hortlak gelin (Yardımcı, 1999:312)*

*Duvar dibinde kazık
Kaynanam öldü yazık
Öldüğüne yanmam ama
Giden oduna yazık (Artun, 2000:229)*

*Bahçelerde lahana
Kıydım koydum sahana
Hiç ömrümde görmedim
Böyle gavur kaynana (Artun, 2000:229)*

4. Evlenme Törenleri, Adetleriyle İlgili Maniler (Artun, 2000:231)

*Nişanın nişan olsun
Gönüle lisan olsun
Para pulu boş ver sen
Evvela insan olsun*

*Karanfilim bu dama
Safa geldin odama
Eğer sadık yar isen
Düğür gönder babama*

*Pencereden bak bana
Fındık fıstık at bana
Fındık fıstık istemem
Nişan yüzük tak bana*

*Masa üstünde pekmez
Bu pekmez bize yetmez
Adana'nın kızları
Davulsuz gelin gitmez*

5. Ramazan-Davulcu Manileri

Genç kız toplantılarında maniler, evlilik niyet ve temennisi üzerine duygu ve düşünceleri bir deyişle dile getirmek ve hoşça vakit geçirmek için söylenir. Maniler yoluyla açığa vurulmayan kız-erkek arkadaşlığı öğrenilmeye çalışılır. Kızlar beğendiklerini sezdirir. Evlilikte aranılan özellikler dışa vurulur. Anlamazdan gelen delikanlıya sitem edilir. Bazen de delikanlıyı beğenmediklerini söylerler.

*Davulumun ipi koptu
Çocuklar neden korktu
Şu sokaktan geçerken
Burnuma börek koktu (Artun, 2000:234)*

6. Mektup Manileri

*Altın yüzüğüm şak şak
Küstün ise barışak
Aramızda dağlar var
Mektup ile konuşak (Elçin, 1990:28)*

*Altın tas altın tarak
Oldum ben senden ırak
Eğer beni seversen
Kapıma mektup bırak (Kaya, 1999:72)*

*Mektup mektup yaz bana
Verir sonsuz haz bana
Gözlerin evet desin
Gülümse biraz bana (Artun, 2000:236)*

*Dalda kiraz al al
Sofrada bir tepsi var
Benim sevdiceğim
Mektubunu sık sal (Artun, 2000:236)*

KAYNAKÇA

ARTUN, Erman (2000), Adana Halk Kültürü Araştırmaları I, Adana Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Adana.

BAŞGÖZ, İlhan (1986), Manilerimizin Başlıca Temleri, Folklor Yazıları, Adam Yayınları, İstanbul.

BAYRI, M. Halit (1969), Bekçi ve Ramazan Manileri, İstanbul Folkloru, TFA, No: 117, Nisan 1959, C.5.

BORATAV, Pertev Naili (1978), 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

.....(1988), Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, Adam Yayınları, İstanbul.

DİZDAROĞLU, Hikmet (1969), Halk Şiirinde Türler, Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı, TDK Yayınları, Ankara.

ELÇİN, Şükrü (1981), Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

.....(1990), Türkiye Türkçesinde Maniler, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara.

KAYA, Doğan (1999), Anonim Türk Halk Şiiri, Akçağ yayınları, Ankara.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1939), En Güzel Türk Manileri, İstanbul.

ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir (1969), Eski Ramazan Davulcuları ve Davulcu Manileri, TFA, Aralık 1969, No: 245, C.12.

YARDIMCI, Mehmet (1998), Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri-Âşık Şiiri-Tekke Şiiri, Ürün Yayınları, Ankara.

YÜCEL, Erdem (1973), Hayri Beyin Ramazan Manileri, TFA, Ekim 1973, S.291, C.15, İstanbul.